

Бердянський державний педагогічний університет
акультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до дипломного проекту (роботи)
бакалавр
(освітній ступінь)

на тему
“ПРОФІЛАКТИКА РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ В МОЛОДІЖНІЙ
СУБКУЛЬТУРІ ”

Виконала: здобувач вищої освіти першого
(бакалавського) рівня вищої освіти
IV курсу, групи 405СРз
Галузь знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
«Соціальна робота та практична психологія»

Черевко Марія Віталіївна

Керівник: к.пед.н., доцент **Улюкаєв С.Г.**

Рецензент: к.пед.н., доцент **Петровська К.В.**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ В МОЛОДІЖНІЙ СУБКУЛЬТУРІ.....	 6
1.1. Сутність ризикованої поведінки сучасної молоді.....	
1.2. Соціально-психологічна характеристика субкультури екстремалів..	
1.3. Особливості профілактики ризикованої поведінки в умовах молодіжної субкультури.....	
Висновки до першого розділу.....	
 РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ ПРОФІЛАКТИКИ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ В МОЛОДІЖНІЙ СУБКУЛЬТУРІ.....	
2.1. Дослідження рівня схильності молоді до ризикованої поведінки в середовищі молодіжної субкультури.....	
2.2. Модель та методика профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультур (аналіз результатів дослідження).....	
Висновки до другого розділу.....	
 ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Докорінні зміни, які відбулися в українському суспільстві, активізували євроінтеграційні процеси, які передбачають гуманізацію та демократизацію освіти та формування особистості як найвищої цінності. Створення законодавчої бази для забезпечення захисту прав молоді на охорону життя та здоров'я засвідчує підвищену увагу держави до проблем безпеки молодого покоління в соціальному середовищі. Так, в низці нормативних документів (Декларація “Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні”; Указ Президента України “Про Національну раду з питань становлення та розвитку молоді”; Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” та ін.) визначено, що забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей та молоді є обов’язком для держави та суспільства.

Однак, незважаючи на це, сьогодні в Україні все ще залишається актуальною проблема є нескоординованості освітньо-виховної та культурно-дозвіллєвої діяльності в молодіжному середовищі, і найголовніше відірваність її від інтересів молоді. Саме тому, не відчувуючи взаєморозуміння, не маючи умов для самовираження в соціально-позитивних організаціях, частина молоді залучається до різноманітних об’єднань молодіжної субкультури. Суттєвим у цьому є розуміння того, що поведінкові практики деякої частини молодіжної субкультури можна охарактеризувати як ті, що загрожують стану здоров’я та нормальній життєдіяльності молодої людини. Це змушує розробляти принципово нові підходи до проблем молодіжного руху з метою вивчення методології профілактики ризикованої поведінки в середовищі молодіжної субкультури.

Актуальність розв’язання означеної проблеми та сучасні умови породжують низку суперечностей між:

- потребою профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі у складних соціально-економічних умовах та рівнем підготовленості суб’єктів профілактики до цієї роботи;

– необхідністю розробки моделі та методики профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі і традиційними формами та методами організації профілактичної роботи.

Проблему безпеки життя й здоров'я в молодіжному середовищі вчені визначають як одну із центральних (Н. Авдєєва, О. Аксьонова, О. Богініч, О. Безпалько, В. Вербицький, Л. Волков, Л. Григорович, Н. Денисенко, Н. Зимівець, Л. Орбан-Лембрик, В. Оржеховська, Р. Стьоркіна, Р. Яким, Л. Яковенко та ін.). Механізми профілактики ризикованої поведінки неоднозначно розглядаються різними фахівцями (Н. Авдєєва, А. Березовський, Л. Гураш, Н. Лати, О. Князева, Ю. Кіт, Н. Лизь, І. Пістун, Г. Сельє, Р. Стьоркша, З. Фрейд, Т. Хромцова та ін.).

Окремим аспектам процесу соціалізації молоді в середовищі молодіжної субкультури присвячено безліч робіт. Так, наприклад, К. Петровська досліджувала проблему формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань; Т. Гіштимулт вивчав вплив молодіжної субкультури на формування особистості; Л. Завацька виокремила особливості детермінантного впливу молодіжної субкультури на соціалізацію учнівської молоді; В. Лавріненко акцентував свій дослідницький інтерес на психологічному дослідженні особистісних рис підлітків неформалів та психологічних особливостях орієнтацій на взаємодію підлітків у неформальних об'єднаннях.

Питання формування у дітей та молоді навичок здорового способу життя є предметом наукових досліджень ряду авторів, таких як-от: Н. Авдєєва, О. Аксьонова, П. Бей, Н. Бібік, Н. Будна, Н. Денисенко, В. Діхтяренко, Г. Жирська, Л. Лохвицька, А. Михайличенкота ін.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчив недостатність досліджень, присвячених проблемі профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі. Зокрема, О. Булгакова, Н. Герман, Л. Гураш, О. Караман, В. Нестеренко, В. Приходько, Є. Чернишова, Н. Щербак провели

наукове дослідження проблеми збереження життя і здоров'я молоді у сучасному соціальному середовищі.

Зважаючи на актуальність проблем, а також ураховуючи необхідність розв'язання визначених суперечностей, її недостатню розробленість на теоретичному й практичному рівнях була обрана тема наукового дослідження: **“Профілактика ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі”**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель та методику профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

1. Визначити зміст поняття “ризикована поведінка в молодіжній субкультурі”, специфіку, наукові підходи та концепції дослідження феномену молодіжна субкультура.
2. Розкрити особливості профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі.
3. Визначити компоненти, критерії та показники, охарактеризувати рівні схильності молоді до ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі.
4. Розробити й експериментально перевірити модель та методику профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі.

Об'єкт дослідження – профілактика ризикованої поведінки в молодіжному середовищі.

Предмет дослідження – модель та методика профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі *методи*:

– *теоретичні*: синтез, аналіз, порівняння, класифікація, конкретизація та узагальнення даних, які на основі вивчення стану проблеми в психолого-педагогічній, методичній літературі для аргументованого обґрунтування змісту ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі, визначення поняттєвого апарату й концептуальних засад, критеріїв, показників, соціально-педагогічних умов профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі;

– *емпіричні*: спостереження, бесіди, анкетування респондентів, педагогічний експеримент, вивчення продуктів діяльності молоді дали змогу визначити рівні схильності молоді до ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі, особливості впливу соціальних педагогів і батьків на процес профілактики ризикованої поведінки досліджуваних, розробити методику профілактики ризиковано поведінки в молодіжній субкультурі.

– *математично-статистичні методи* забезпечили достовірність інтерпретації отриманих результатів.

Структура дипломної роботи: Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, із них основного тексту – 63 сторінки.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення й запропоновано розв'язання наукового завдання – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі та методики профілактики ризикованої поведінки в молодіжній субкультурі. Результати теоретичного й експериментального досліджень підтвердили гіпотезу, засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що на даний час немає загальновизнаних дефініцій понять "ризикована поведінка", є багато споріднених дефініцій з нечіткими змістовими параметрами. Слід виходити з того, що профілактика ризикованої поведінки – це системна сумісна діяльність педагога та старшокласника щодо нівелювання та подолання такої поведінки, формування здатності вирішувати проблеми, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, з використанням знань, умінь і навичок, життєвого досвіду.

Профілактика ризикованої поведінки також має суттєві розбіжності, визнаючи теоретично необхідність гуманізації цієї роботи, на практиці все більш застосовують авторитарні та жорстокі методи, які не мають нічого спільного з принципами педагогіки та гуманізму та, як показало вивчення історії цього питання, мають результати, протилежні поставленій меті. У той же час ризикована поведінка досить часто є першою сходинкою до асоціальних дій. Деякі дослідники розглядають прояви ризикованості тільки в контексті роботи з перевиховання учнів, не прагнучи розробити заходи з попередження цих проявів у поведінці старшокласників, не досліджуючи глибинних процесів зародження і розвитку ризикованості в поведінці дітей.

Констатувальний експеримент засвідчив, що ризикована поведінка залежать від рівня сформованості пізнавальної, емоційно-вольової та поведінкової сфери старшокласника.

Обґрунтовано й експериментально апробовано модель профілактики ризикованої поведінки, яка містить такі елементи: мета; педагогічні завдання;

принципи; зміст роботи; форми роботи; умови; суб'єкти корекційної роботи. Дана модель виявилась теоретико-технологічною основою для створення конкретної методики педагогічної профілактики ризикованої поведінки.

Для реалізації методики профілактики ризикованої поведінки було створено простір, в якому молоді люди вступали у різноманітні за змістом взаємовідносини, осягаючи при цьому норми та правила цих відносин, формуючи просоціальну позицію в різних ситуаціях, які виникають у процесі навчання та у позаурочний час. Основною формою профілактики ризикованої поведінки була участь у програмі, в структурі якої використовувалися тренінги, бесіди, інтерв'ю, диспути та інші форми організації (індивідуальні, групові) діяльності старшокласників.

Проведена експериментальна робота, а саме участь підлітків у групах оптимального педагогічного впливу за профілактичною програмою, засвідчила позитивну динаміку змін, які відбулися за всіма вказаними вище компонентами. Так, у сфері пізнавальної активності кількість респондентів з низьким рівнем сформованості сфери зменшилась у чотири рази, з середнім рівнем – збільшилась у 1,2 рази, з високим – збільшилась у 1,5 рази.

Розбіжність між показниками сформованості емоційно-вольової сфери склала: на низькому рівні – у два з половиною рази (у бік зменшення кількості таких осіб); середньому – у 1,2 рази (у бік збільшення); високому – у 1,4 рази (у бік збільшення). У поведінковій сфері розбіжність між показниками сформованості цього компоненту склала: на низькому рівні – у три з половиною рази (у бік зменшення кількості таких осіб); середньому – у півтора рази (у бік збільшення); високому – 1,2 рази (у бік збільшення).

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що розроблена модель та методика профілактики ризикованої поведінки виявилась ефективною, а це дозволяє говорити про досягнення поставленої мети, вирішення завдань дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамченко С. М. Неформальний підліток / С. М. Аврамченко, І. В. Євтушенко, С. Г. Харенко. К.: Марич, 2009. 84 с.
2. Білецька О. О. Трансформаційні процеси української молодіжної субкультури наприкінці ХХ-ХХІ ст. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: Збірник наукових праць*. К., 2010. Вип. 24. С. 139-144.
3. Божок О. І. Феномен субкультури в багатогранності буття культури. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Збірник наукових праць. К., 2009. С. 17-21.
4. Бусел Ю. Молодіжні субкультури в Україні. *Психолог*. 2009. № 31-32. С. 3-17.
5. Бусел Ю. Сучасні молодіжні субкультури: пофігізм чи протест. К.: Шкільний світ, 2009. 96 с.
6. Гіштимулт Т. І. Молодіжна субкультура: вплив на формування особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 12. С. 58-60.
7. Гришук Ю. В. Підліткова субкультура: психологічні та соціально-групові особливості. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 3(7). С. 38–46.
8. Завацька Л. М. Особливості детермінантного впливу молодіжної субкультури на соціалізацію учнівської молоді. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 6. С. 62-63.
9. Комарова Н. Вплив засобів масової інформації на різні аспекти способу життя молоді. *Психологічна газета*. 2006. № 23. С. 29-32.
10. Курляк І. Є. Молодіжні субкультури як соціально-педагогічний феномен у Польщі. *«Young Scientist»*. January, 2017. № 1 (41). С. 453–459.
11. Лавріненко В. А. Психологічне дослідження особистісних рис підлітків неформалів. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 802–805.
12. Лавріненко В. А. Психологічні особливості орієнтацій на взаємодію підлітків у неформальних об'єднаннях. *Психолого-педагогічні проблеми*

творчого та духовного розвитку особистості в сучасному освітньому просторі [Електронний ресурс]: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (Полтава, 5-6 листопада 2009 р.). Київ-Полтава, 2009.

13. Лисенко Ю. О. Молодіжна субкультура як соціально-педагогічне поняття. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2009. № 2. С. 12-19.
14. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навчальний посібник. К. : ВЦ “Академія”, 2011. 256 с.
15. Окушко Т. К. Формування світоглядної позиції підлітків у дитячому об’єднанні. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. Кам’янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2011. Вип. 15. Кн. 2. С. 142–152.
16. Павелків В. Р. Психогенеза підліткових субкультур. Київ : Центр учбової літ., 2018. 280 с.
17. Панагушина О. Є. Взаємодія школи з молодіжними організаціями як чинник успішної соціалізації підлітків. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. 2009. № 3. С. 29–35.
18. Петровська К. В. Соціально-педагогічна робота з творчими неформальними молодіжними об’єднаннями: Навчально-методичний посібник. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. 284 с.
19. Петровська К. В. Діагностика рівня сформованості суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об’єднань : [навчально-методичний посібник]. Донецьк : ЛАНДОН XXI, 2011. 123 с.
20. Петровська К. В. Формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об’єднань: [навчально-методичний посібник]; за заг. ред. доктора пед. наук, професора Г. В. Локаревої. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. 200 с.

21. Поріцька О. Традиційне та модерне в культурних цінностях молоді урбанізованого середовища України: молодіжні субкультури за матеріалами Інтернет-ресурсів. *Народна творчість та етнографія*. 2010. №1. С.78-84.
22. Радзієвський В. О. Кримінальна субкультура молоді як соціокультурне явище. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdakk/2011_3/41.pdf
23. Карп'як Вадим. Молодіжні субкультури // Спілка української молоді. URL: <http://www.cym.org/ua/content/subcult1.asp>.
24. Савчук В. А. Рівень життя молоді України в умовах євроінтеграції : 231 Соціальна робота; Національний університет «Чернігівська політехніка», кафедра соціальної роботи. Чернігів, 2019. 97 с.